

IMPACT OF KORG'ONTEPA WATER RESERVOIR ON LANDSCAPE AND LAND COVER CHANGES

Valijon isaqov

Qo'qon davlat pedagogiga instituti professori b.f.d

Sarvar Akbarov

Qo'qon davlat pedagogiga instituti 1-bosqich doktorant

Annotation

The article gives a general description of the landscape and soil changes in the influence zone of the Korgontepa reservoir. The factors and reasons that caused the changes in the environment are indicated, and a general description of them is given.

Key words: Reservoir, landscape, relief, anthropogenic, ecology, influence zone

ВЛИЯНИЕ КОРГОНТЕПИНСКОГО ВОДОХРАНИЛИЩА НА ЛАНДШАФТ И ИЗМЕНЕНИЯ НАЗЕМНОГО ПОКРОВА

Абстракт

В статье дана общая характеристика ландшафтно-почвенных изменений в зоне влияния Корготепинского водохранилища, указаны факторы и причины, вызвавшие изменения в окружающей среде, и дана их общая характеристика.

Ключевые слова: водохранилище, ландшафт, рельеф, антропогенность, экология, зона влияния.

ҚЎРҒОНТЕПА СУВ ОМБОРИНИНГ ЛАНДШАФТ ВА ТУПРОҚ ҚОПЛАМИ ЎЗГАРИШЛАРИГА ТАЪСИРИ

Аннотация

Мақолада Қўрғонтепа сув омбори таъсир зонасидаги ландшафт ва тупроқлар ўзгаришига умумий тавсиф берилган. Мухитнинг ўзгаришларини юзага келтирган омиллар ва сабаблар кўрсатилган бўлиб, улар ҳақида умумий тавсиф берилган.

Калит сўзлар: Сув омбори, ландшафт, рельеф, антропоген, экология, таъсир зонаси

Кириш

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019-йил 17-июндаги ПФ 5742-сон “Қишлоқ хўжалигида ер ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш чора-тадбирлари тўғрисида” ги, 2020-йил 10-июлдаги ПФ 6024-сон „2030-йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг сув хўжалигини ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида” ги фармонлари мамлакатда сув билан боғлиқ барча соҳаларни сув билан барқарор ва кафолатли таъминлаш учун ирригасия тизимларини ривожлантириш ҳамда сув ресурсларидан самарали ва оқилона фойдаланиш бўйича кенг кўламли ишларни амалга ошириш зарурлигини кўрсатади.

Ушбу мақолада биз Қўрғонтепа сув омборининг ландшафт ва тупроқ қопламани ўзгаришига таъсирини ўрганамиз. Қўрғонтепа сув омбори Фарғона вилояти Олтариқ туманида 1978 йилда қурилган. Ўшандан бери сув омбори атрофдаги ҳудудни, шу жумладан ландшафтни ва замин қопламасини сезиларли даражада ўзгартирди.

Қўрғонтепа сув омбори минтақа учун иқтисодий ва экологик жиҳатдан муҳим аҳамиятга эга, чунки у сув режимини тартибга солиш ва аҳолини сув билан таъминлаш учун мўлжалланган. Бироқ, сув омборини қуриш ва ишлатиш табиий муҳитда сезиларли ўзгаришларга олиб келиши мумкин, бу эса атроф-муҳит ва инсон фаолиятига салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Ушбу мақоланинг мақсади Қўрғонтепа сув омборининг таъсир зонасида ландшафт ва тупроқ қопламанинг ўзгаришини ўрганиш, шунингдек, ушбу ўзгаришларнинг сабаблари ва оқибатларини таҳлил қилишдир. Ушбу ўзгаришларни ўрганиш сув омборининг атроф-муҳитга салбий таъсирини камайтиришнинг мумкин бўлган усулларини топиш, шунингдек, ҳудудни самарали режалаштириш ва экологик тадбирларни амалга ошириш учун муҳимдир. Қўрғонтепа сув омборининг таъсир зонасида ландшафт ва тупроқ қопламанинг ўзгаришини ўрганиш учун турли усуллардан фойдаланилган.

Тадқиқотнинг биринчи босқичи сунъий йўлдош тасвирлари ёрдамида олинган геоспациал маълумотларни таҳлил қилиш эди. Ушбу усул сув омборининг таъсир зонаси чегараларини аниқлашга ва ландшафт ва замин қопламидаги энг сезиларли ўзгаришларни аниқлашга имкон берди. Бундан ташқари, геоспациал маълумотлар асосида сув омборининг таъсир зонасида ландшафт ўзгарисҳларининг хариталари тузилади.

Расм Қўрғонтепа сув омборининг умумий кўриниши

Ландшафт ва тупроқ қопламининг ўзгаришини кўшимча ўрганиш учун ҳудудий тадқиқотлар ўтказилди. Ушбу тадқиқотлар давомида сув омборининг таъсир зонасида ўсимлик турлари ва тупроқ қоплами аниқланди. Шунингдек, рельефнинг баландлиги ва ён бағирлари ўлчанди, бу ландшафтдаги ўзгаришларни аниқлашга ёрдам берди. Бундан ташқари, геологик тадқиқот усуллари қўлланилган. Қудуқ бурғулаш ишлари олиб борилди ва тупроқ ва тош намуналари олинди. Ушбу намуналарни таҳлил қилиш сув омборининг таъсир зонасида ҳудуднинг геологик тузилишидаги ўзгаришларни аниқлашга имкон берди.

Сув омборининг тупроқ қопламига таъсирини таҳлил қилиш учун тупроқнинг кимёвий таҳлиллари ўтказилди. Кислоталилик кўрсаткичлари, асосий макро ва микроэлементларнинг таркиби, шунингдек токсик моддалар миқдори ўлчанди.

Ушбу усулларнинг барчаси Қўрғонтепа сув омборининг таъсир зонасида ландшафт ва тупроқ қопламининг ўзгаришини ўрганиш учун кенг материал олиш имконини берди. Тадқиқот натижалари шуни кўрсатдики, Қўрғонтепа сув омбори жойлашган ҳудуддаги ландшафт ва тупроқ қопламига сезиларли таъсир кўрсатган.

Сув омборининг таъсир зонасида баландлик релефининг ўзгариши эр ости сувлари сатҳининг ўзгариши билан боғлиқ. Сув сатҳининг пасайиши натижасида дарёлар ва дарёлар сатҳи пасайиб, Дарё тизимининг ўзгаришига олиб келди. Шунингдек, баъзи жойларнинг ботқоқланиши билан боғлиқ релефдаги ўзгаришлар аниқланди. Сув омборининг таъсир зонасидаги тупроқ қопламининг ўзгариши шўрланган майдонларнинг кўпайиши ва тупроқнинг кислоталилигининг пасайиши билан намоён бўлди. Ер ости сувлари сатҳининг пасайиши натижасида торф майдони камайди.

Ўсимликлардаги ўзгаришлар ўрмон майдонларининг камайиши ва қишлоқ хўжалиги эрлари майдонларининг кўпайиши билан намоён бўлди. Ўсимликларнинг тур таркибидаги ўзгаришлар ҳам аниқланди. Сув омборининг таъсир зонасидаги тупроқларнинг кимёвий кўрсаткичларини таҳлил қилиш шуни кўрсатдики, баъзи элементларнинг таркиби меъёрдан ошади. Бу сув омборидан тупроққа токсик моддаларнинг кириб бориши билан боғлиқ.

Шундай қилиб, тадқиқот натижалари шуни кўрсатдики, Қўрғонтепа сув омбори жойлашган ҳудуддаги ландшафт ва тупроқ қопламига сезиларли таъсир кўрсатди, бу маълум бир ҳудуддан фойдаланиш ва муҳофаза қилиш тўғрисида қарор қабул қилишда ҳисобга олиниши керак. Қўрғонтепа сув омборининг таъсир зонасида ландшафт ва тупроқ қопламининг ўзгариши бир неча омилларнинг натижасидир, уларнинг асосийлари сув режимининг ўзгариши ва антропоген фаолиятдир.

Сув омборининг таъсир зонасида ландшафт ва замин қопламининг ўзгаришига таъсир қилувчи асосий омиллардан бири бу сув режимининг ўзгариши. Сув омборининг қурилиши ер ости ва ер усти сувлари режимининг ўзгаришига олиб келди, бу эса сув омборининг таъсир зонасида релеф, тупроқ ва ўсимликлар ҳолатига таъсир қилди. Сув режимининг ўзгариши эр ости сувлари даражасининг пасайишига, сув босган жойларга, Дарё тизимининг ўзгаришига ва бошқаларга олиб келди. Сув омборининг таъсир зонасида ландшафт ва тупроқ қопламининг ўзгаришига таъсир қилувчи яна бир муҳим омил бу антропоген фаолиятдир. Қишлоқ хўжалиги эрларининг кенгайиши, дарахт кесиш ва бошқа иқтисодий фаолият ўрмонларнинг кесилишига, ўсимликларнинг ўзгаришига, тупроқ сифатининг ёмонлашишига ва бошқаларга олиб келади.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатдики, Қўрғонтепа сув омбори унинг таъсир зонасидаги ландшафт ва тупроқ қопламига сезиларли таъсир кўрсатади. Релеф, тупроқ ва ўсимликларнинг ҳолатидаги ўзгаришлар сув режимининг ўзгариши ва антропоген фаолият билан боғлиқ. Сув омборининг қурилиши натижасида юзага келган сув режимининг ўзгариши ҳудудларнинг ботқоқланишига, эр ости сувлари даражасининг пасайишига, Дарё тизимининг ўзгаришига ва бошқаларга олиб келди. антропоген фаолият, масалан, қишлоқ хўжалиги эрларининг кенгайиши, дарахт кесиш ва бошқа иқтисодий фаолият турлари ўсимликларнинг ўзгаришига, тупроқ сифатининг ёмонлашишига ва бошқаларга олиб келади.

Шундай қилиб, Қўрғонтепа сув омборининг таъсир зонасидаги ландшафт ва тупроқ қопламининг ўзгариши бир қанча омиллар, жумладан, сув режимининг ўзгариши ва антропоген фаолият натижасида юзага келган деган хулосага келиш мумкин. Шу сабабли, ушбу зонанинг экологик барқарорлигини сақлаш учун сув ресурсларини бошқариш ва антропоген фаолиятни назорат қилиш чораларини кўриш керак.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kamalov R. F., Kosolapov V. M. Qo'rg'ontepa suv ombori va unga tutash hududlarning ekologik holati. // Suv resurslari. 2008. № 4. 408-413-betlar.
2. Kosolapov V. M. Qo'rg'ontepa suv omborining ta'sir zonasida o'simlik qoplamining o'zgarishini o'rganish Кургантепинского/ / amaliy ekologiyaning zamonaviy muammolari. 2011. № 1. 117-121-betlar.
3. Markova E. V. Qo'rg'ontepa suv omborining ta'sir zonasida tuproq qoplamining o'zgarishi Кургантепинского/ / Rossiya fanlar akademiyasining Janubiy ilmiy markazining xabarnomasi. 2013. № 3. 83-87 betlar.
4. Petrov M. V. Геоэкологические суv omborining geoeologik muammolari va uning atrof-muhitga ta'siri // Rossiya fanlar akademiyasining Janubiy ilmiy markazi gazetasi. 2015. № 2. 73-78 betlar.
5. Fedorova E. yu., Shumovskiy L. N. Qo'rg'ontepa suv omborining ta'sir zonasida Daryo tizimining o'zgarishi Кургантепинского// suv resurslari. 2012. № 1. 69-76 betlar.